

TÓTH CSABA

VÁLTOZATOK EGY TÉMÁRA – VAS MEGYEI KÉPZŐMŰVÉSZEK ÖNARCKÉPEI

III. RÉSZ

SAPKÁS, KALAIPOS, MASZKOS ÖNARCKÉPEK

Azért vettük külön ezt az önarcképtípust, mivel a kalapok, művészsapkák általában olyan művészattribútumok, melyekkel minden korban gyakran éltek a képzőművészek, és ami meglepő, ez a mára is érvényes. Legkedveltebb a művész személyiségét elfedő, eltakaró, „álcázó” önarcképforma.

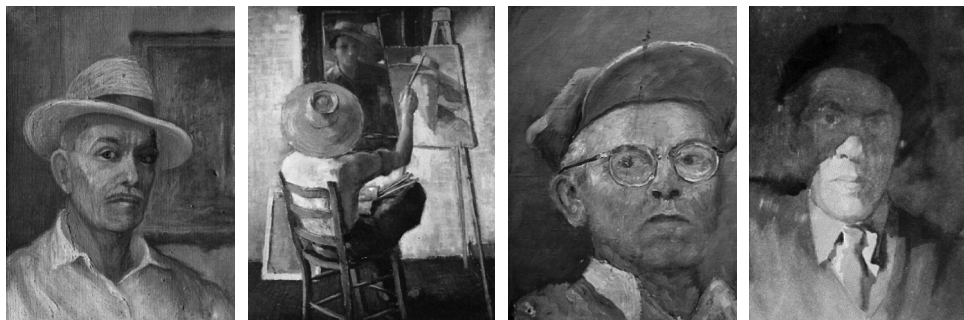
170. kép. Karczag Zoltán; 171. kép. Krusnyák Károly; 172. kép. Derkovits Gyula; 173. kép. Jaksa István

Karczag Zoltánnak (1881–1944), Ferenczy Károly egykori növendékének munkássága mára szinte teljesen feledésbe merült. Kiváló plein air festő volt, amiről az aukciókon fel-felbukkanó művei tanúskodnak.

Krusnyák Károly festés közben örököltette meg magát, fény–árnyékra épülő festészetében több vonatkozásban is a XVII. századi németalföldi festészethez kötődik, önarcképén azonban egyértelműen rembrandti előképek sejlének fel.

Derkovits Gyula püspöksüveges önarcképét, amely stiláris rokonságot mutat az *Utolsó vacsora* című képével, huszonkilenc évesen festette. Keresztény identitása küzd ezekben az években az előretörő baloldali ideológiai hatásokkal.¹

Jaksa István mestere, Krusnyák Károly több pipás önarcképet is festett. Ezt a szokást vette át tőle vasi tanítványa is, akitől szinte csak pipázó önarcképeket ismerünk. Sapkás önarcképén szigorúan néz szembe önmagával.

174. kép. Szabó László; 175. kép. Döbrentey Gábor; 176. kép. Németh József; 177. kép. Jálics János

Szabó László (1896–1974) 1915-ben diplomázott a Budai Állami Tanítóképző Intézetben. Képzőművészeti alapismereteit Olgyay Ferenc (1872–1939) Sárvári Szabadiskolájában szerezte meg, tagja volt a Szent Márton Céhnek. 1955–60 között a Sárvári Képzőművész Kör vezetője volt, ahol többek közt Lakatos József (*1938) is tanítványa volt. Lírai hangvételő, természetalapú festészete méltatlanul feledésbe merült. Önarcképén egy lelkileg kiegyensúlyozott néptanító néz ránk.

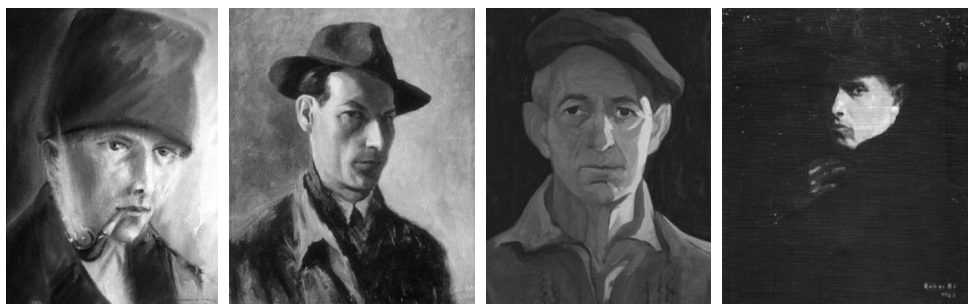
Döbrentey Gábor önarcképe abból a szempontból kivételes és rendhagyó, mivel teljes összetettségében ábrázolja az önarcképfestés munkafolyamatát, azt a szellemi és fizikai háromszöget, amit a tükör, a művész és a készülő festmény alkot. A szalmakalapos művészt így ebben a három valóságában láthatjuk.

Németh József (1904–71) figyelő tekintetű önarcképét Torjay Valter közölte először a *Vasi Szemlé*ben megjelent tanulmányában.² A kicsit feszült légkörű önarckép olyan, mint egy lecke-felmondás. A Gottesmann Alfréd nyomdokain járó művész számára önállóságának fontos lépcsőfoka, dokumentuma.

Az építész Jálics János (1911–94) akvarell-önarcképe a Rembrandt búvóletében élő fiatal Szőnyi Istvánt idézi meg. A művész örököseinek jóvoltából egy kisebb kollekció Vasvárra került, így ez az önarcképe is.

1 Az egy évvel korábbi rézkarc változaton a püspöki infulán a kereszt helyén ötágú csillag, benne sarló és kalapács látható. A püspöki attribútum a festő gyermekkori élményeire utal, szülővárosa püspöki székhely, ahol valószínűleg többször találkozott a püspök infulás megjelenésével. Az önarckép mindmáig legszebb reprodukcióját MOLNOS Péter: *Derkovits – Szemben a világgal* című könyve közli, Kieselbach – Népszabadság Könyvek, 2008. Bp. (21. old.)

2 TORJAY Valter: Németh József, Sárvár impresszionistája. In: *Vasi Szemle*, 2016. 1. sz. 63–77. old.

*178. kép. Gyöngyösi Simon József; 179. kép. Csonka Ernő; 180. kép. Krieg Ferenc;
181. kép. Rábai Ridovics Ferenc*

Gyöngyösi Simon József (1913–78) képzőművészeti alapismereteit a budapesti Iparművészeti Iskolában szerezte meg. A felesége révén Erdélyhez is kötődő művész kucsmás akvarell-önarcképe 1956 sorsfordító évében készült, népies, bukolikus hangvételét a kucsmanak is köszönheti.³

Csonka Ernő öntudatos, kalapos önportréja szigorú önvizsgálat eredménye. A művészre ez a szikárság szinte végig jellemző tulajdonság maradt.

Krieg Ferenc (1921–2013) szomorú tekintetű önarcképe meghitt önvallomás, hisz az alkotót több viszontagság edzette meg. Látszólag derűs személyisége itt leveti azt az álarcot, amit emberek közé menve felvett, és így itt megmutatja igazi énjét.

Rábai Ridovics Ferenc huszonhat évesen festette ezt a romantikus, a fény–árnyék kontrasztjára épülő kalapos önarcképét. Lakonikusan egyszerű és tiszta megfogalmazás, illetve ábrázolás.⁴

182. kép. Ridovics László; 183. kép. V. Tóth László; 184. kép. Horváth János; 185. kép. Sodics László

Ridovics László önarcképe klasszikus műtermi szituációt ábrázol, ahogy a művész festés közben belenéz a vele szemben álló tükörbe. Magabiztos arckifejezése azt sugallja, hogy elégedett önmagával a művész. A sapka ezúttal is tipikus művészattribútum.⁵

3 Lásd még: TÓTH Csaba: „S mégis, magyarnak számkivetve...” Gyöngyösi Simon József festőművész kirekesztett és elfeledett életművéről. In: *Vasi Szemle*, 2017. sz. 183–193. old. – Az önportrét itt közöltem.

4 Az önarckép fotója Szij Rezső a művésztől szóló kiadványában jelent meg. Bp. 1965.

5 Az önarckép reprodukcióját a művész 1994-es emlékkiállításának (Józsefvárosi Galéria) katalógusa közölte.

V. Tóth László festészetében több franciás elem is megfigyelhető, harmincévesen készített önarcképe is kicsit a francia vadakat idézi meg.⁶

Horváth János szikár, szilánkosan megmunkált önarcképén ugyanaz az őserő figyelhető meg, mint általában a többi látványelvű munkáján. Nincs benne semmi fölösleges artisztikum.

Sodics László (*1940) Pécssett szerzett tanári diplomát, Horváth Olivér, Lehőcz Mária és Kelle Sándor voltak a tanárai. Utána évtizedeken át a körmendi Kölcsey Ferenc Gimnáziumban tanított. Lírai, látványalapú festészete sajátos költői emlékezőfestészet. Önarcképén is maga elé nézve emlékezik, ahogy a régiek mondták, „tűnődik”.

186. kép. Szilárdi Béla; 187. kép. Geszler Mária; 188. kép. Nádler László; 189. kép. Simon János

A rendszerváltás után Gutaházán letelepedő Szilárdi Béla önarcképe dalis, picassós arcfestése tipikus példája az elrejtőzködésnek, az én-elfedésnek, a rejtőzködő ének.

Geszler Mária önarcképe egy kalapos idol forma, melynek felületén egy ipari daru szitázott képe látható. A daru egy nagy egyensúlyozó konstrukció, kicsit az emberi lélek kiegyensúlyozottságát idézi meg, és ez esetben a léleképítés szimbóluma is. A művész még nem volt negyven éves, amikor ezt az alkotását készítette.⁷

Nádler László kicsit a Nyolcakat idéző kalapos önarcképét huszonnyolc évesen készítette, fiatalos lendület, erő sugárzik belőle.

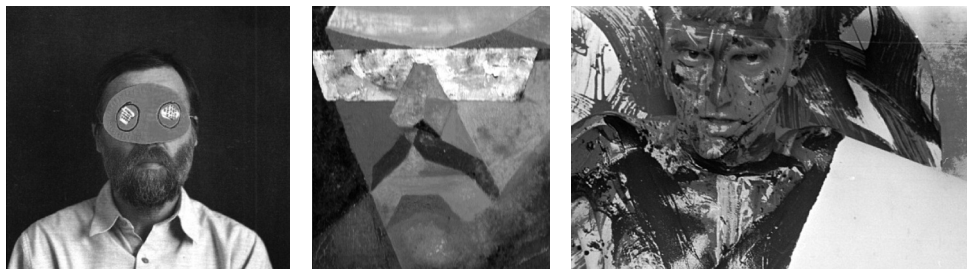
Simon János (*1945) ötvenévesen festett önarcképe szinte egy XVII–XVIII. századi németalföldi mester képének hat. A művész tudatosan nyúlt vissza ennek a korszaknak a látásmódjához, hisz alapvetően nagyon romantikus alkatú mesterről van szó.

6 Nemcsak festészetében emlékeztet Van Goghra, hanem számtalan önarcképében is, melyek többsége Vasvárra került letétbe. A kép a Vasvári Békeház Képzőművészeti Gyűjteményének állandó kiállításán látható.

7 Az önarckép reprodukcióját a művész *Hang és forma* című, 2011-es katalógusa közölte. (Magyar Nyugat Könyvkiadó, Vasszilvágy, 2011.)

FORRÁS

TÓTH CSABA: VÁLTOZATOK EGY TÉMÁRA – VAS MEGYEI KÉPZŐMŰVÉSZEK ÖNARCKÉPEI

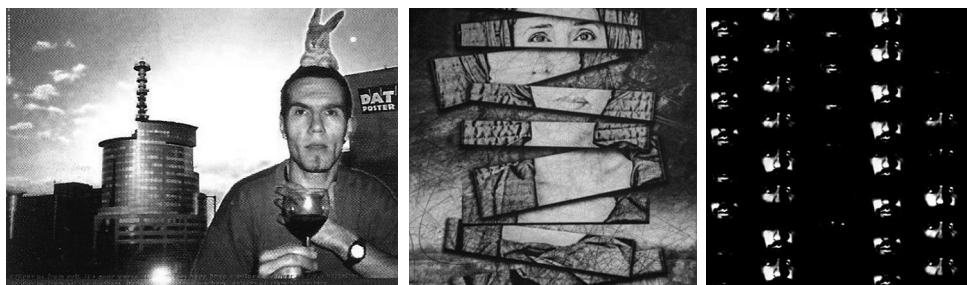

190. kép. Székely Ákos; 191. kép. Marosits József; 192. kép. Tóth Csaba

Székely Ákos (*1945) a Párizsi Magyar Műhely tagjaként az irodalom és a képzőművészet, a szöveg és a kép határterületeit kutatta, a kassáki képvers lehetőségeit tágította. Maszkos önarcképén is a szemek helyén (a legfontosabb és legbeszédesebb helyeken) újságból kivágott, kitépett szövegfoszlányok láthatók.⁸

Marosits József húszévesen készítette ezt a kubisztikus önarcképét. Fénylő, szinte foszforeszkáló szemüvege elrejt, de halványan mégis láttatja szuggesztív tekintetét.

Tóth Csaba egy akciófestés közben lett lefotózva. Arcát a fröcskölt festékfoltok, festékcurgások ugyanúgy eltakarják, mint az álarc vagy a maszk.⁹

193. kép. Szarka Péter; 194. kép. Enyedi Zsuzsanna; 195. kép. Farkas Imre

Szarka Péter (*1964) a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskolát félbeszakítva a Képzőművészeti Főiskolára iratkozott be, ahol Sváby Lajos és Tölg-Molnár Zoltán voltak a mesterei. A diploma megszerzése után az Újlak Csoport egyik alapítója és meghatározó személyiségévé vált. A kilencvenes évek második felétől szinte már csak digitális munkákat készít. Ezen a printjén a fejfedő megszokott helyén egy plüssnyuszi látható, amitől az önarcképe kicsit groteszkké válik, és így inkább a rejtőzködő önarcképekhez sorolható.¹⁰

Enyedi Zsuzsanna (*1967) első diplomáját a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskolán szerezte, majd a másodikat a Magyar Iparművészeti Egyetemen. Lassan két évtizede

8 A kép reprodukciója az *Ars Savaria* képzőművészeti albumban jelent meg. (Szombathely, 1993.)

9 A Kisléghí Nagy Ádámmal közös performance 1985-ben történt Budapesten, a Képzőművészeti Főiskolán. Hegedűs Ágnes fotója.

10 Az önarcképet a művész 2003-as *Puha bomba* című katalógusa (Bp. Műcsarnok) közölte.

tanít a szombathelyi főiskolán, egyetemen. Érdeklődése az utóbbi évtizedben a digitális képkalkotás felé fordult. A számítógép ma már mindent tud, amit a képzőművészet analóg technikákkal valaha is létrehozott. A művész ezen az önarcképén is a kollázstechnika hagyományos eszköztárához nyúlt, amikor „felszeletelte”, majd egymásra halmozta a sávokra vágott önarcképét, utalva a mindennapjaink kegyetlen kihívására, az énünk szétforgácsolódására. A tekintetében azonban az ideák föl nem adása látszik.¹¹

Farkas Imre (*1974) a Képzőművészeti Egyetem után a Pécsi Tudományegyetem doktori iskolájába iratkozott be, és jelenleg is annak hallgatója. A vizuális művészeti műfajok közötti átjárhatóság érdekli elsősorban, önarcképén is a filmszerűség, a mozgóképek sorozatjellege, az állandó változás dominál.

196. kép. Karácsonyi László; 197. kép. Rasperger Dávid; 198. kép. Lődör Dániel; 199. kép. Soós Nóra

Karácsonyi László (*1976) nagyon izgalmas, gondolati művészete nem ismeri a műfaji határokat, azokat folyton átszabja, magához alakítja. Lovagos önarcképe a Képzőművészeti főiskolai diplomamunkájának továbbgondolása, ahol egy háromdimenziós lovagi páncélt formázott meg redukzív módon.¹²

Rasperger Dávid (*1977) számára ismét csak a kép és szöveg együttes vizualitása érdekes. Ezúttal azonban már digitális montirozásról van szó. A fénykép önarckép tekintete rendkívül szuggesztív, ő nem a szemeket, hanem az orrot és száját fedi el maszkként egy radiátorráccsal. Kicsit a szólásszabadság ikonikus megjelenítése is ez az önarckép.¹³

Az utóbbi néhány önarcképnél nem a kitarulkozás, az önfelfedés, hanem a rejtőzés, az eltakarás a fő motiváló erő. Ebben az esetben nem a fejet fedi el valamivel, hanem az arcukat. A fotóhasználat ellenére mindegyik valamilyen elfogadott képzőművészeti eszköztárral kiegészített megoldást alkalmaz. Ezek az elfedések, eltakarások mára valahol ugyanolyan művészi attribútumokká váltak, mint a sapkák és kalapok. (Talán Gulácsyval kezdődött ez az új időszámítás.)

Lődör Dániel (*1979), Lődör Jenő unokája, Van Gogh festészetéhez való vonzalmukban ráadásul hasonlítanak is egymáshoz. Lődör Dániel a pécsi Művészeti Szakközépiskola után a Pécsi Tudományegyetem festő szakán diplomázott, jelenleg Oxfordban él.

11 A mű a szombathelyi Weöres Sándor Színház „Mindenütt nő” című, 2015-ös kiállításán szerepelt. Címe: *De-konstrukció*.

12 A művet az első *Ars Pannonica* kiállítás (Szombathelyi Képtár) katalógusa közölte, címe: Laci lovag. Karácsonyi Lászlónak és Szarka Péternek több művét őrzi az Irokéz Gyűjtemény.

13 A mű címe: *Rejtett tartalom*.

Mind Csontváryhoz, mind Van Goghoz erős vonzalmak kötik. Friss, szabad, dekoratív festői karakterű műveket alkot, önarcképe is ilyen.¹⁴

Soós Nóra – Bartek Péter Pálhoz hasonlóan – festményein előszeretettel ábrázolja családtagjait és önmagát. Buborékfűjő önarcképén is, amely egyébként mindenben eltér a hagyományos önarcképtípustól, ezt teszi. Kalap és sapka helyett itt egy csikos csuklyás pulóvert visel.

Krenner-Tóth Katalin posztszecessziós ízű önarcképe köré ugyanolyan világot teremt, mint láttuk ezt Marosits József, Masszi Ferenc vagy Kondor János esetében, tehát nem elégszik meg az elsődleges önabrázolással, hanem a háttérmotívummal kitágítja annak értelmezési lehetőségét. Csigavonalas kalapja Gulácsy Na-konxipáni világot is megidézi.¹⁵

200. kép. Krenner-Tóth Katalin

KÉSŐI ÖNARCKÉPEK

Az idős kori önarckép ugyanolyan fontossággal bír egy művész életében, mint a fiatalkori, és ugyanúgy szimbolikus jelentőségű is egyben. A művész ilyenkor szinte önmaga összegzi életét és munkásságát, azt így nem bízta a véletlenre, a folyton változó szakmai megítélésre. A legtöbbje rezignált és szomorú önabrázolás, „az élet többet ígér, keveset ad” lakonikus végkövetkeztetésének lenyomata, és sokszor bennük van az elmagányosodás életérzése is.

201. kép. Tóth István; 202. kép. Gottesmann Alfréd; 203. kép. Soproni Horváth József;
204. kép. Burány Nándor

14 A tanulmányban a másként nem jelzett fényképek forrása részben a művészektől származik, részben a szerző fotói. Itt szeretném megköszönni a művész kollégáknak és hozzátartozóiknak, hogy kérésre megküldték az önarcképek fotóit. Külön köszönet illeti Drimmer Lászlót, a Vasvári Békeház Képzőművészeti Gyűjteménynek kezelőjét, aki a gyűjteményben szereplő önarcképeket lefotózta, és továbbküldte a szerzőnek.

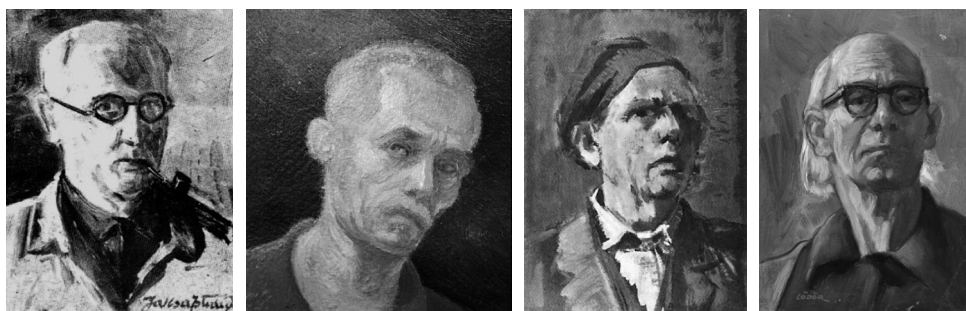
15 A művet a *Hatosfonat* című kiállítás (Veresegyház – Udvarház Galéria) meghívója közölte, címe: *Jelenlét*.

Tóth István (1861–1934) hatalmas pályát futott be, rengeteg köztéri szobrot készíthetett a történelmi Magyarország területén. Ahhoz azonban viszonylag nagy kort élt meg, hogy szemléletmódján már életében átlépjen az idő. Alapvetően realiztikus, összefogott formákkal dolgozó mester volt, szikár fejtartású profil önarcképéről magabiztosság és eltökéltség olvasható le. Hatvannyolc éves volt, amikor így örökítette meg magát.¹⁶

Gottesmann Alfréd festészetének utolsó felvirágzása Sárvárhoz kötődik. Mindegyik itt készült öregkori önarcképén egy magányos, egész életében szelíd ember tekint le ránk.¹⁷

Soproni Horváth József az első világháború végén int búcsút Vas megyének, és Sopronban telepszik meg. A megye képzőművészeti életével, alkotóival azonban mindvégig szoros kapcsolatokat ápolt. Sikereinek a szülőföld is örült. Rendkívül egyedi, ún. vizes akvarell technikával készült önarcképe összefogottabb és nagyvonalúbb, mint az ezzel a technikával alkotott egyéb művei. Hatvanegy éves volt, amikor készítette.¹⁸

Burány Nándor fehér szakállas alakját zsenneyi prófétának is nevezhetnénk. Maga köré gyűjtötte tanítványait, és szelíd tanácsaival vezette be őket a művészet birodalmába. Az itt közölt egészalakos önarcképe szintén Heckenast János említett tanulmányában jelent meg.

205. kép. Jaksza István; 206. kép. Szabó László; 207. kép. Döbrentey Gábor; 208. kép. Lődör Jenő

Jaksza István ismét csak pipázó önarcképe a rezignáltan szemlélődő embert örökíti meg, azt, aki szinte egész életét a Vas megyei képzőművészetért áldozta, és aki mindezért vajmi kevés elismerésben részesült.¹⁹ Az 1931-ben New Yorkban és Chicagóban kiállító festőt élete vége fele már szinte művész számba sem vették.

Szabó László kicsit átlós kompozíciójú önarcképe finom megmunkálásában a nagyszerű koloristát tárja elénk. A megdőlt fejtartás is a szelíd és szeretetre méltó egyéniségét örökíti meg.

16 Az önportrét a művész leánya ajándékozta a Savaria Múzeumnak. Fényképét ÁCS Pál: *A küzdelem szobrása* című, a művészről szóló könyvében közli (Belső Tárlat sorozat kötete). Kráter Kiadó, Pomáz, 2007. 86. old.

17 Az önarckép fotója a művész munkásságát feldolgozó 2013-as sárvári könyvbemutatójának meghívóján szerepelt.

18 Szabadfi József (1908–1978) és Gyöngyösi Simon József hagyatékában több levele megmaradt a művésznek, ami azt jelzi, hogy Vas megyei szakmai és baráti kapcsolatait élete végéig ápolta. Az önarckép reprodukcióját LÁSZLÓ Gyula: *Soproni Horváth József művészete* című könyve közölte. Sopron, 1998.

19 1980-ban Derkovits-díjat kapott Vas megyétől. A közölt önarckép az 1990-es emlékkiállítás (MMIK) katalógusának borítóján szerepelt.

Döbrentey Gábor nagyon sok önarcképet festett életében, egyik utolsó közülük a „Rembrandt sapkás” önarcképe, melyet korábban is tárgyalhattunk volna, de mivel arcki-jezése szinte dacol az idővel, ide soroltuk be.

Lődör Jenő ifjú korában Sugár Andor és Dési Huber István barátságában részesült, idős korára azonban Jaksa Istvánhoz hasonlóan alig tekintették művésznek. Idős kori önarcképek fejartásában azonban látható a művész „csak azért is” önbecsülése.

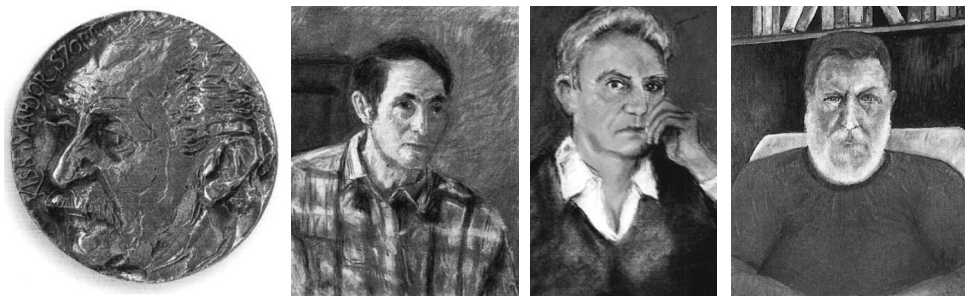

209. kép. Nagyabonyi Vargha Károly; 210. kép. Bartha László; 211. kép. Csonka Ernő

Nagyabonyi Vargha Károly egyre kevesebbet festett idős korában, itt közölt önarcképén is nem műtermében láthatjuk, hanem könyvtárszobájában, és nem festés közben, hanem egy háziköntösben, amiben általában az otthon töltött órák peregnek egy nyilvánoságtól visszavonult művész életében.

Bartha László hatvanévesen költözött Kőszegre. Rá négy évre készítette ezt az önarcképet, aminek a kettősségét – egyszerre konkrét és egyszerre absztrakt – a táblakép műfajában nehéz feloldani, de ha illusztrációnak tekintjük, amiben nagyon otthonosan mozgott a művész, akkor a két látásmód egy képen belüli ütköztetésében nem találunk semmi kivetnivalót. Ahogy József Attila fogalmazta meg: „külön világot alkotok magam”, és ezen a képen épp erről van szó.²⁰

Csonka Ernő két nagyszerű önarcképben örökítette meg magát nyolcvan felett. Az itt közölt egy hallgatag, befelé forduló embert ábrázol, aki komoly, figyelő tekintettel néz velünk szinte „farkasszemt”.

212. kép. Kiss Sándor; 213. kép. V. Tóth László; 214. kép. Németh János; 215. kép. Szendi Ferenc

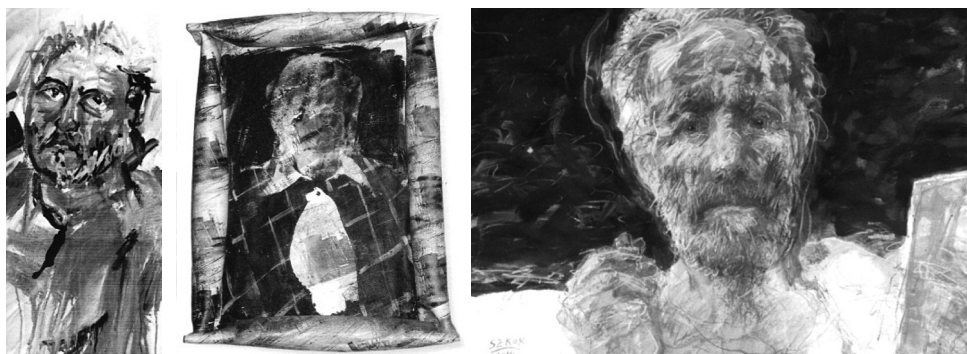
20 A kép a Szombathelyi Képtár tulajdona.

Kiss Sándor (1925–99) nagyszerű érmész is volt. Rendkívül érzékeny megmunkálású profil önortréja ékesen bizonyítja ezt. A tehetséges fiatal Vas megyei művészek számára a Vas megyei Rotary Klub díjat alapított, melyet róla neveztek el, és azóta is minden évben kiosztanak.²¹

V. Tóth Lászlónak nem ez az utolsó önarcképe. 1996-ban készítette, ezen azonban már megjelennek a közlegő betegségének a jelei, ennek ellenére a lelkileg kicsit megtört mester itt még bizakodóan tekint maga és a jövő elé.²²

Németh János (*1937) 1956-ban végezte el a budapesti Művészeti Gimnáziumot, majd Egerben szerzett tanári diplomát. A Kőszegi Művészeti Egyesület meghatározó személyisége. Egész életében a látványalapú művészet érdekelte, azon belül is leginkább a tájkép. Idős kori pasztell önarcképét töprengő önvizsgálat jellemzi, teljesen eszköztelen, szinte purista előadásban. Az arcot támasztó összecukott kézfej Rodin *Gondolkodóját* is megidézi, ugyanakkor Rippl-Rónai híres Babits-portréja is felrémlik a nézőben az önarckép láttán.²³

Szendi Ferenc (1940–2008) nem tekintette magát művésznek, csak tanárnak, ennek ellenére sokat festett. Horváth Jánost tartotta mesterének, akinek darabos, dekoratív formakezelése valóban hatott rá, festményeinek témavilágában is követte őt. Szigorú tekintetű, szemlélődő, idős kori önarcképe egy érző és gondolkodó embert tár elénk, aki nagyszerű ember és pedagógus volt.²⁴

216. kép. Szilárdi Béla; 217. kép. Geszler Mária; 218. kép. Szkok Iván

Szilárdi Béla önarcképe az újfestőiség jegyében készült tíz évvel ezelőtt, már Vas megyében. Vad, durva ecsetkezelés és felfokozott, expresszív színhasználat jellemzi ezt a korszakát. Ezekben az években nagyon intenzív festői tevékenység jellemezte a művészt.

Geszler Mária önarcképe jó tíz évvel később készült az előzőnél. Ugyanazt a fényképet használta fel hozzá, a sötét háttér és az indusztriális táj miatt azonban sokkal komo-

21 A közölt érem maga a díj, amelyet 2000-tól minden évben a Rotary Klub szombathelyi szervezete ad egy fiatal Vas megyei művésznek. Az önarckép fényképe a 2004-es díjkiosztó meghívóról való. Kiss Sándor mindig is nyitottan és segítőleg állt a fiatal Vas megyei művészek mellé. A róla elnevezett díj tehát szinte szellemi végrendelete is egyben.

22 Az önarckép reprodukcióját a művész 2005-ös emlékkiállításának (Vitalitas Galéria) meghívója közölte.

23 Később a művész ezt az önarcképét továbbfejlesztette, az arckifejezés és a tekintet sokkal keményebbé vált.

24 Az önarckép reprodukcióját SALAMON Nándor: Körmen di festők ikerpályán című kiadványa közölte 2006-ban. Körmen d, 9. old.

rabb a hangulata, és részben a békegalamb jelentéstartalma is megváltozott, így beleillik az összegző önarcképek sorába. Egy tíz évvel ezelőtti *Női vonal* című katalógusában jelentette meg a művész, aminek mottójául egy Kant-idézetet választott: „*A csillagos ég fölöttem és az erkölcsi törvény bennem.*”²⁵

Szok Iván pasztell önarcképe alapján véve az önarcképfestés archetípusát ábrázolja, egyik kézben a pasztellkréta, a másikban a rajztábla, illetve a papír, amire épp készül a mű. Szok Iván jelen korszaka más szempontból is az idő leküzdéséről szól. A mozgásból, bemozdulásokból képződő motívumismétlések az animáció mozgóképszerűségét idézik meg festményein.

219. kép. Máger Ágnes; 220. kép. Veszeli Lajos; 221. kép. Petky Péter

Már korábban is láthattuk, hogy az ezredfordulóhoz közeledve, majd túllépve rajta, egyre inkább találkozhatunk azzal a jelenséggel, hogy a művész a tükröt felcseréli a fényképezőgéppel. A tükörkép tehát nem a foncsorozott üvegen képződik, hanem a fényképezőgépben lévő filmen, vagy a gép digitális képmezőjén. Máger Ágnes önarcképén is ezzel találkozhatunk. Egy klasszikus önarckép-beállítás, a művész a festménye előtt alkotás közben kinéz a tükörbe, illetve jelen esetben a fényképezőgép lenscséjébe. A kompozíció is klasszikus, félalakos önarckép. A festett háttérből montázsszerűen vágódik ki így a művész alakja.

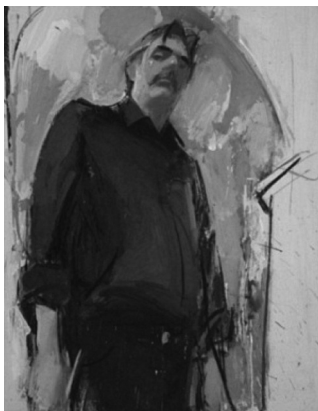
Veszeli Lajos hetvenegyévesen készített önarcképén a rá jellemző metaforikus gondolkodásmódnak köszönhetően egy szárnyas angyal alakja is megjelenik. Szinte kívülről látja már az alkotó önmagát, és az arcképkifejezésben megpróbálja összegezni az önmagáról alkotott képet.

Petky Péter (*1947) közel hetven éves volt, amikor ezt az önarcképét festette. Látomásos emlékezőfestészete a figurativitás és az absztrakció határán bontakozott ki. Kárpátaljai gyökereitől soha nem szakadt el, festményeinek színvilága, dekorativitása az ikonfestészet tradícióihoz nyúlik vissza. A félelem érzését elrejtő rezignált önarckép napjaink mindennaposá váló terrorizmusára (elsősorban a kölni szilveszteri eseményekre) reflektál, emiatt csak elnagyoltan adja vissza a művész az arckarakterét.²⁶

²⁵ Dorottya Könyvek, Ernst Múzeum, 2004.

²⁶ A közölt kép címe: *Kompozíció (Dráma)*.

Mészáros György barokkos alulnézeti, békaperspektívából alkotott önarcképe egy klasszikus mestert ábrázol. A kép felső részén a boltív vonala szinte glóriaként veszi körül az arcot. Az elnagyoltan összefogott és a kisebb részleteiben kidolgozott felületek harmonikus egységet alkotnak a képen. Az arc nagyon karakteres, mindamellett egy kiegyensúlyozott, egészséges önbizalommal teli személyiséget ábrázol. Ötvennyolc éves kori számvetés. Ezzel a situációval szinte szimbolikusan is összegezni lehet vizsgálódásunk tárgyát.

222. kép. Mészáros György

*

Témánk bemutatásakor nem törekedtünk lexikális teljességre. Az itt közölt önarcképeken kívül még nagyon sok önábrázolásról van tudomásunk, de egy-egy alfejezetben egy művésztől csak egy önportrét tudunk közölni. Ebben szerkesztői, rendszerezői elveket követtünk, a tagolás egyben értelmezési kísérlet is volt részünkről. Az mindenesetre egyértelműen megmutakozik, hogy szűkebb régióink képzőművészetében rendkívüli szellemi potenciál rejlik, melyet eddig egyetlen történelmi korszak sem aknázott ki, sem a múltban, sem a jelenben. A folyton változó politikai, ideológiai hatalmi viszonyok a művészetekben, így a képzőművészetben is mindig csak vazallust láttak, annak individuális-autonóm lételemét képtelenek voltak elfogadni, felfogni. A művészeteket politikai propaganda szintjére taszítani egyenlő az emberi méltóság semmibevitelével. Az itt közölt önportrét egyikük sem került közgyűjteménybe a keletkezésük idején; később, a művészek halála után is csak néhány. Mint többször kifejtettük, egy-egy művész munkásságának eszenciális kivonata egy ilyen önarckép, és semmi túlzó nárcisztikus elemet nem tartalmaz. A vasi képzőművészet közgyűjteményekbe kerülésének témáját korábban már körüljártuk az *Értékátörökítési válság Vas megyében* című írásunkban.²⁷

Harminc év távlatából be kell lássuk, hogy roppant naivak voltunk, amikor leírtuk e sorokat: „*Vas megye képzőművészeti élete a Képtár átadásával új fejezetéhez érkezett. Soha előtte nem volt ilyen jelenvaló a képzőművészet Vas megyében. Megyénk képzőművészeti élete bekapcsolódhat a művészet nemzetközi áramába.*”²⁸ Pontosabban fogalmazva a sorok igazságtartalma ma sem évvült el, csak éppen nem lettek következményei, hisz „következmények nélküli ország”-ban élünk. Egy következménye mégis csak van, hogy megíródott e tanulmány: végre együtt láthatjuk képzőművészetünket, igaz, annak csak egy képtípusát, de az legalább a legjellemzőbb és legkarakteresebb.

(Vége)

A tanulmányban szereplő önarcképek fotóit Garas Kálmán készítette. (A szerk.)

27 TÓTH Csaba: Értékátörökítési válság Vas megyében. *Vasi Szemle*, 2014. 5. sz. 563–571. old. Az írásban azt fejtettem ki, hogy mennyire mostohán kezelt terület a helyi képzőművészet. Azóta kiderült, hogy egy más művészeti területen, egy helyi intézményvezető közel kétszázmilliós hiányt „termelhetett”. Ennyi pénzből éventes, sőt fél évszázados elmaradásait lehetett volna rendezni a vasi képzőművészet által létrehozott és kelően soha meg nem becsült értékek, művek megbecsülésének.

28 TÓTH Csaba: Előszó (Vasi Tárlat). A Szombathelyi Képtár katalógusa. Szombathely, 1986. 3. old.